

ATKURTAI LIETUVAI – 100 METŲ

Kretingos banko vadovas – Lietuvos laisvės dainius

(Pabaiga. Pradžia Nr. 5.)

1896 m. Justinas Zubrickas baigė studijas, gavo teisininko diplomą ir įsidarbino Peterburgo Rusijos valstybiniame banke. Iš pradžių dirbo be atlyginimo, o po pusės metų jau gavo mėnesinį 37 rublių 50 kapeikų atlygį. Sunkiai kildamas tarnybos laiptais per 20 metų pasiekė vyr. buhalterio postą su 256 rublių mėnesiniu atlyginimu. Šiame banke dirbo iki 1917 metų revoliucijos.

1907 m. tapo Lietuvių mokslo draugijos nariu. 1908–1912 m. vaidino įvairiuose lietuvių spektakliuose. Pirmojo pasaulinio karo metais dirbo lietuvių tremtinių komitete, globojo našlaičių prieglaudą.

1918 m. liepą J. Zubrickas su grupe inteligentų (A. Prūsu, K. Petrausku, S. Šilingu ir kt.) po vargingos vieno mėnesio kelionės iš Peterburgo pasiekė Vilnių. Iš pradžių gyveno iš atsivežtų „dumskų“ ir „kerenkų“ keitimo į ostpinigius.

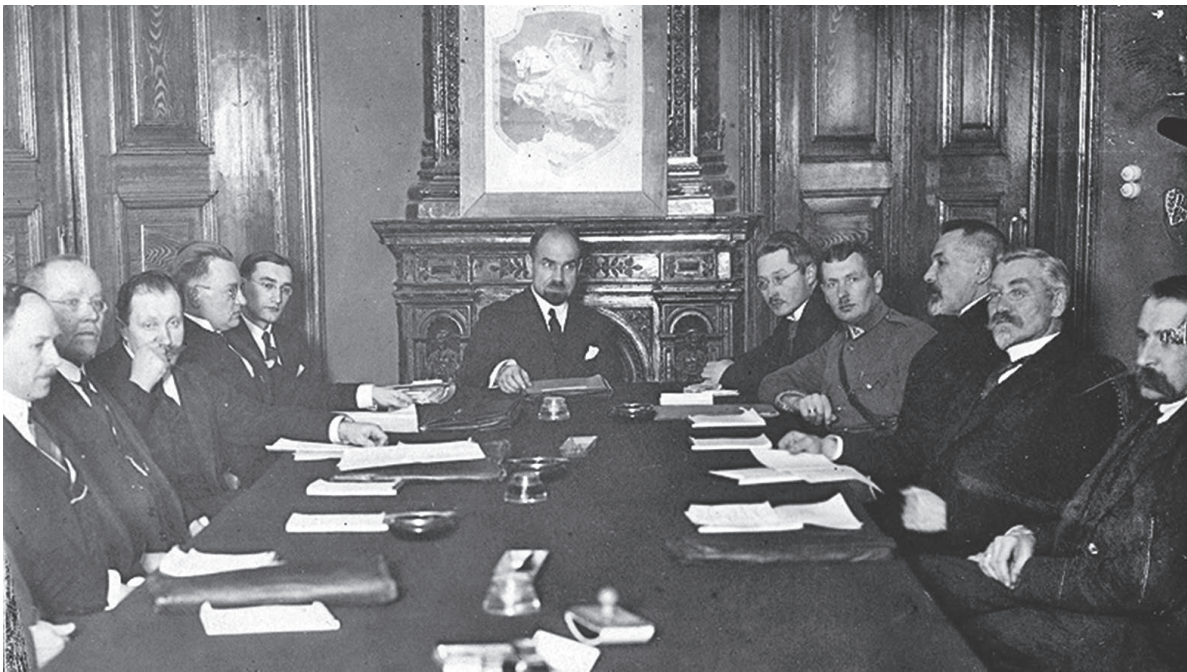
1918 m. spalį pradėjo veikti Lietuvos prekybos ir pramonės bankas, kurio direktoriumi buvo paskirtas J. Zubrickas. 1918 m. gruodžio 12 d. jis išvyko į Kauną steigti Lietuvos prekybos ir pramonės banko Kauno skyrių, tačiau šiame skyriuje direktoriavo trumpai, nes 1919 m. vasario 23 d. buvo paskirtas Valstybės kontrolieriumi. Valsybės kontrolės instituciją jam pačiam teko sukurti – nebuvo specialistų, patalpų, norminių aktų, tradicijų, darbuotojai turėjo tik pradinį išsilavinimą, todėl reikėjo organizuoti net jų mokymus. Palikdamas šias pareigas J. Zubrickas rašė: „...prisiiršau prie tos organizacijos, nes čia nuo pradžios iki galo mano rūpestis, mano sumanymas, mano darbas. Gavau įstaigą tik su vienu žmogumi, su kurjeriu, o palieku didžiulę, su trimis departamentais, su daugeliu skyrių. Čia man teko susidurti su visokiais spekuliantais ir blogos valios žmonėmis; ne vienas jų nustojo vietos, ne vienas pateko net į kalėjimą; kovojau nuolatinę įtemptą kovą, begindamas valstybę nuo išnaudotojų... Atskiri žmonės manęs neįveikė“.

J. Zubrickas Valstybės kontrolei vadovavo neįprastai ilgai – iki 1924 m. vasario, t. y. net penkerius metus. Pasitraukęs iš Valstybės kontrolieriaus pareigų, iki mirties dirbo Lietuvos banko Kretingos skyriaus direktoriumi.

Dar viena J. Zubricko gyvenimo pusė – poezija. Eilėraščius rusų kalba kurti pradėjo dar besimokydamas gimnazijoje, tačiau universitete ėmė rašyti gimtąja kalba. Pirmuosius lietuviškus kūrinius siuntė Amerikos spaudai pasirašydamas gimtojo

Lietuvos banko Kretingos skyriaus tarnautojai. Sėdi iš kairės į dešinę: Juozas Šostakas ir J. Zubrickas. Kretingos muziejaus archyvas.

Septintojo Ministrų kabineto (1922 02 02–1923 02 23) posėdis. Iš kairės į dešinę sėdi: laikinai einąs gudy reikalų ministro be portfelio pareigas Domininkas Siemaška, teisingumo ministras Vincas Karoblis, vidaus reikalų ministras Kazimieras Oleka, finansų, prekybos ir pramonės ministras Vytautas Petrusis, Ministrų kabineto reikalų vedėjas Stasys Lozoraitis, Ministras Pirmininkas Ernestas Galvanauskas, žemės ūkio ir valstybės turtų ministras Jonas Aleksa, krašto apsaugos ministras Balys Slizys, švietimo ministras Petras Juodakis, valstybės kontrolierius Justinas Zubrickas, susisiekimo ministras Benediktas Tomaševičius. Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvas.

kaimo pavadinimo slapyvardžiu – J. Turčiniškis. Vėliau slapyvardžio forma įvairavo: J. Z., Justins izs Turczinų, Justins iš Turčinų, Peterburgiškis, Turčiniškis, Turčiniškis J., Z., Turčinskis, Turčinskis, Z., Turčyniškis Z., Zub..., Zubrickas-Turčiniškis, Justinas.

Daug nepublikuotų J. Zubricko raštų, paskolintų paskaityti, taip ir liko pas pažįstamus, daug jų, ypač patriotinio turinio, pats sunaikino 1920 m. skubiai besitraukdamas iš Vilniaus, daug rankraščių liko ir dingo Vilniuje. Publikacijoje, skirtoje J. Zubricko 10-osioms mirties metinėms paminėti, V. Bičiūnas apgailestavo, kad per savo gyvenimą poetas neišleido nė vieno savo poezijos rinkinio, todėl jo kūryba sparčiai grimzta užmarštin, o juk „retai kurio kito mūsų poeto poezijoje užtiksimė tolygiai ryškų, didingą ir, kiek poezija leidžia, tikrą Lietuvos prisikėlimo atvaizdavimą“.

Daugiausia kūrė proginius, publicistinius eilėraščius Lietuvos gyvenimo aktualijų temomis, skatino ginti tėvynę, priminė pavergtą Vilnių, minėjo garbingą Lietuvos senovę, guodė aušrininkus ir kitus tautos patriotus, džiaugėsi Klaipėdos atgavimu. Jo kūryba buvo kupina karšto patriotizmo ir pilietinio aktyvumo. J. Zubrickas buvo pirmasis poetas, rašęs apie šaulius ir šauliams.

Ypač aktyviai jis kūrė poeziją pirmais Lietuvos Nepriklausomybės metais. Eilėraščius publikavo beveik visuose Europos lietuvių laikraščiuose „Aidas“, „Apžvalga“, „Karys“, „Kariškių žodis“, „Laisvė“, „Lietuva“, „Lietuvos ūkininkas“, „Lietuvos žinios“, „Šaltinis“, „Tiesos kardas“, „Trimitas“, „Ūkininkas“, „Varpas“, „Vilniaus žinios“, almanachuose „Gabija“, „Sūduva“, kalendoriuose. L. Gudaitis rašė, jog J. Zubrickas ketverius metus aprūpino „Lietuvą“ ir kitus lei-

dinius ištętais proginais eilėraščių, o M. Biržiška prisiminė, kad J. Zubrickas „ligi mirties nenustojęs eilėraščių kiekviena reikšminga lietuvių tautai ar Lietuvos valstybei proga“.

Vis dėlto literatūros specialistai jo kūrybą įvertino kaip patetišką, daugiažodę, meniškai silpną, eiles – taisyklingomis, bet šaltomis. J. Tumas-Vaižgantas apibūdino: „Turčiniškis buvo gana miklus savo mintis dėstydamas. Gaila tik, kad, įsivėlęs į šablona, jau nepajėgė ne tik nieko originalaus duoti, bet ko nors įvairesnio. Vaizduotė Turčiniškio turėta siaura; savo kūrybai jo semtasi temos vis iš tos pat srities, pilietinės, iš niekur daugiau“. Sovietiniu laikotarpiu J. Zubrickas, J. Rainis (Papečkys), V. Kadugys (Bukoveckas) ir kiti XX a. pradžios eilių kūrėjai priskiriami prie rašiusių realistine dvasia, vengusių dekadentizmo, bet dėl mažo kūrybinio pajėgumo ir dėl to, kad atvirai reiš-

buržuazines tendencijas, nepaliko vertingesnių poezijos kūrinių.

Pats J. Zubrickas apie savo eiles buvo labai geros nuomonės ir dažnai su pasigėrėjimu jas deklamuodavo. Jis tikėjo atperkančiu, išvaduojančiu meno vaidmeniu, todėl stengėsi ir materialiai paremti Lietuvos menininkus, visus savo honorarus skyrė Lietuvių meno kūrėjų draugijai. Už publikuotas eiles sau nė karto nepaėmė jokio atlygio.

Kad ir neįvertintas savo laikmečio literatūros bendruomenės, J. Zubrickas buvo žinomas: kartu su B. Sruoga, K. Puida ir kitais jis padėjo kurti scenarijus Vilkolakio teatrui, 1914 m. pradėto leisti literatūros žurnalo „Vaivorykštė“ redaktorius L. Gira pasiūlė jam išversti Dantės „Dieviškąją komediją“, tačiau J. Zubrickas dėl laiko stokos atsisakė.

J. Zubricko eilėraščiai turėjo savo skaitytoją ir atliko tautos politinio švietimo, patriotinio ugdymo misiją. Jis rašė apie tai, kas jam rūpėjo, kas buvo skaudu, ką norėjo išsakyti – išreikti savo tautiečiams. Sulaukęs Lietuvos Nepriklausomybės, vėl kalbėjo apie tai, kas tuo metu buvo svarbiausia. 1919 m. nepaprastai skaudžiai išgyveno Vilniaus krašto netektį, pasitraukimą į Kauną, tad jo eilėraščiai kupini kartėlio ir atviro, aistringo kvietimo nepasiduoti politinėms vingrybėms, o kilti į kovą. Todėl laikraščiai vietoje atsibodusių politinių straipsnių ar agitacinių tekstų mieliau publikavo nuoširdžias ir uždegančias Turčiniškio eiles, kurios ragino skaitytojus neabejoti, kad pajėgsime apginti Nepriklausomybę, kad jokia galybė Lietuvos atgimimo proceso nepajėgs sustabdyti, nes tai yra mūsų kraujyje, tam pagrindus padėjo mūsų protėviai.

1925 m. rugsėjo 12 d. J. Zubrickas tarnybiniams ir sveikatos reikalais nuvykęs į Klaipėdą staiga mirė važiuodamas tramvajumi. Kudirkos Naumiesčio bažnyčios metrikų knygoje įrašyta, kad jis mirė nuo širdies ligos, sulaukęs 57 metų amžiaus, nevedęs, dirbo Lietuvos banko Kretingos skyriaus direktoriumi.

Rugsėjo 16 d. rytą Kauno traukinių stotyje atvežamą velionį pasitiko keli šimtai žmonių: ministras pirmininkas ir finansų ministras Vytautas Petrusis, teisingumo ministras Antanas Tumėnas, užsienio reikalų ministras Valdemaras Vytautas Čarneckis, žemės ūkio ministras Mykolas Krupavičius, krašto apsaugos ministras Teodoras Daukantas, susisiekimo ministras Balys Slizys, Respublikos Prezidento

(Nukelta į 6 p.)

Kretingos banko vadovas – Lietuvos laisvės dainius

(Atkelta iš 5 p.)

kanceliarijos viršininkas Pijus Bielskis, Ministrų Kabineto reikalų vedėjas Bronius Edmundas Dailidė, valstybės kontrolierius Vincas Karoblis, Lietuvos banko valdytojas Vladas Jurgutis, Kauno burmistras Jonas Vileišis, Čekoslovakijos konsulas, daug Seimo atstovų, valstybės kontrolės tarnautojai, susisiekimo, finansų ir kitų ministerijų, spaudos atstovai, J. Zubricko Peterburgo laikų bendradarbiai ir kt. Traukinio vagonas buvo apkaišytas žalumynais, puoštas vainiku. Klaipėdoje ant velionio karsto buvo uždėtas Respublikos Prezidento A. Smetonos vainikas. Kauno stotyje ant platformos buvo paruoštas altorius šv. Mišioms, kurias konsekrovo kanauninkas Juozas Tumas-Vaižgantas. Pabaigoje kan. Tumas sugiedojo „Liberą“, pašventino karstą ir vagonas buvo išlydėtas į Vilkaviškio stotį. Visi periodiniai leidiniai publikavo šio iškilaus vyro nekrologą.

J. Zubrickas buvo palaidotas valstybės lėšomis 1925 m. rugsėjo 17 d. Kudirkos Naumiestyje, Meišių kapinėse. Laidotuvių iškilmėms vadovavo prof. prelatas Aleksandras Grigaitis. Justino brolio Vinco Zubricko sūnus Juozas (g. ~1897 m., gydytojas, nuo 1951 m. gyvenantis Klyvlende, JAV) suprojektavo ir savo lėšomis pastatė antkapinį paminklą.

2012 m. Turčinuose J. Zubrickui buvo atidengtas kuklus paminklas: blokinis, rudeninėmis gelėmis apšodintas vazonas, – tokiu būdu Turčinų seniūnas P. Kuncaitis išpildė lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos Natalijos Manikienės priešmirtinį prašymą pagerbti iškilaus kraštiečio atminimą.

Išsamiausia J. Zubricko charakteristiką surašė J. Tumas-Vaižgantas: „Tipiškas senosios kartos Lietuvos inteligentas. Rimtai mokyta, sumanus dalyko specialistas, darbštus, sąžiningas Zubrickas vis dėlto visur ir visados tėra vargo pelė. Aplink jo vardą nežaibuoją žaibai, negriaudžia perkūnai; nesimatė, kad kada nors būtų valstybiniu automobiliu bent per Kauną pervaziavęs. Net iš paskutinės pamėgtos vietos tylomis išvažiavo, į provinciją ištremiamas. Tik privatinis laiškas dabar pareiškė, kaip jam buvo skaudu. Tačiau ir naują, nors daug žemesnę vietą banke, tiek vėl pamėgsta, jog geresnės už ją nebemato visame pasaulyje, net tame pat Ministrų Kabinete, kur už jokių turtus sakos nenori grįžti. Ypatingas žmogus, gana retas dabar egzempliorius, be jokių didelių aspiracijų, pasitenkinęs savo paties sąžiningai einamomis pareigomis. Tylus pareigų ejęjas, nesikišąs į jokių partijų ginčus, Zubrickas ne vadas, net ne meteoras padangėje, bet ta pozityvi, kuriamoji galybė, kuri leidžia „vadovams“ mandrauti ir save svietui rodyti“. J. Zubricko giminaitė pri-

Justino Zubricko kapas Kudirkos Naumiesčio kapinėse. Ilustracija iš knygos Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai. Marijampolė, 1999, kn. 1, p. 166.*

siminė, jog jis visuomet visiems buvo pasiruošęs padėti, daugeliui ne vien giminių, bet ir kaimynų vaikų suteikė galimybę išsimokslinti. Tuometinis politikas, visuomenės ir kultūros veikėjas Kazys Grinius Justiną Zubricką apibūdino kaip teisingą, darbštą, tėvynei atsidavusį, geros širdies vyrą. VI Ministrų Kabineto vidaus reikalų ministras Rapolas Skipitis sakė, jog J. Zubrickas buvęs „tyliausias Ministrų Kabineto posėdžių dalyvis, kuris tik būtiniausiam reikalui esant tardavo savo nuomonę“, tačiau jis buvo „poetiškos sielos, gilus patriotas, zanavykas, Turčinų kaimo sūnus“. Lietuvos Banko valdžia gedėjo „sąžiningo ir uolaus bendradarbio“, o Antanas Smetona su nostalgija prisiminė, kad „velionis plaukė visur su atgimstančia lietuvių srove, visur tarp savųjų ir svetimų jis rodėsi lietuviu veidu, neslėpdamas jo nei šiekios, nei kitokios karjeros akivaizdoje“.

Žvelgiant į J. Zubricko kūrybą ir nuveiktus darbus matome, jog jis buvo jautrios širdies, nuoširdžiai atsidavęs iš visų jėgų dirbo Lietuvos labui vardan laisvos ateities kviesdamas žmones vienybei, nesavanaukiškumui, pasiukojimui, kilnumui ir karžygiškumui (kokie tai šandien pamiršti žodžiai! – aut. past.).

„Šie eilėraščiai, nors jie politikos straipsnio pavidalu rašyti, neturi paskęsti jūroje laikraščio smulkmenų: eiliuotoji jų forma juos išgelbės ir anksčiau ar vėliau susikaups į vieną leidinį. Ir būsimoji bent viena karta tikrai mielai juos paskaitys. Ir atgavins Turčiniškis toje kartoje praeitos kartos širdies troškimus“, – pranašavo Juozas Tumas-Vaižgantas.

Jolanta KLIETKUTĖ
Kretingos muziejus

Šiais metais, minint Lietuvos atkūrimo 100-mečio jubiliejų, J. Turčiniškio eilės skamba kaip niekad aktualiai:

Šauliams

Susispieskit krūvon, Lietuvos sakalėliai,
Išblaškykit miglas jūs galingais sparnais,
Ir stovėkit tvirtai, kaip jauni ažuolėliai,
Kovą skelbkit audrom, ir sunkiausiais laikais
Kraštui būkit sargais!

Kam tėvynė brangi, kas už ją nor kovoti,
Kas nor jai sudaryt apgynėjų būrius,
Kas ir laimę dėl jos pasirėngęs aukoti,
Ir užtikrinti nor jai į garbę kelius,
Teenie į Šaulius!

Kas pavojaus metu, nepraradęs drąsumo,
Priešus rankoj ginklu pasitikti išeis,
Kas krūtinėj jaunoj daug tur karšto narsumo,
Kas nužeminti vardo tėvynės neeis,
Tasai bus su Šauliais!

Jei gali reikale dėl kitų pasišvesti,
Jei jautiesi širdy didvyriu būt galįs.
Jei už brolius tinki nesiskųsdamas kęsti,
Jei nelaimė šalies tau širdies skaudulys, –
Tu – tikrasis Šaulys.

Jei tėvynei gali atsidavęs tarnauti,
Kaip tarnavo pirmi savanorių būriai,
Jeigu vertas esi dėkingumą jos gauti,
Ir jos meilė yra širdy tavo giliai,
Su tavim bus Šauliai!

Bet jei stoti kovon nejauti pašaukimo,
Jei tau žinomas baimės bjaurus šturpulys,
Jei tėvynei apgint neturi patraukimo
Ir buvai visuomet nelaimingas bailys,
Tuomet tu – ne Šaulys.

Tautos šventė

Miglotas dangus valandėlei nušvito,
Saulutė pažvelgė į žemę linksmiau,
Ūmai našta, slėgusi sielą, nukrito,
Nuvargus krūtinė alsuoja lengviau.

Kasdieninį triušą šalin atidėję,
Tautos šventę tinkamai leiskim sau švęst,
Kad ryt vėl iš naujo dvasia sustiprėję
Toliau sunkų darbą galėtume tęst.

Tegu šita šventė tautos iškilminga
Kiekvieną šiaudinę bakūžę palies,
Tegu sugiedos visur himną galingą
Nuo Klaipėdos lig Gedimino pilies!

Pagerbkime šandie aukų kraują brangų –
Teskamba trimitai, tegaudžia varpai,
Tekyla galingi garsai jų į dangų,
Tegu juos išgirs mūs didvyrių kapai!

Užmirškime vargus, kurie laukia ryt dieną, –
Šviesios mūsų šventės lai nieks nesudrums!
Pavojų mirties atsidurt – ne naujiena,
Nes priešai klatingi nuolat gresia mums.

Išvien su mumis pirmąsyk Klaipėdiečiai
Tautos šventę švęst iškilmingai galės,
Tik jos nesupras mūsų broliai Vilniečiai...
Bet greit susilauks ir jie savo eilės!

Mes ir švęsdami rankoj ginklą turėsim,
Kiekviens užpuolikas atsakymą gaus...
Nepriklausomybės sargyboj budėsim, –
Suktumais ir pinklėmis mūs nepagaus.

Nors daug padaryta; bet eilės dar lieka,
Prie visa ko reikia dar mums pasirėngt;
Kad mūsų darbai nenueitų per nieką,
Įtempt visas pajėgas reik pasistengt.

Spėkas mus įvertinant neapsirikim,
Užmirškime partijų smulkus ginčus,
Kiekviens geriau pareigas savo atlikim...
Šalin sabotažą, šalin kivirčius!

Daugiau reik darbštumo, doros ir vienybės,
Mažiau atkaklumo ir žodžių tuščių,
Turėkim daugiau ištvermės ir kantrybės,
Mokėkim pasmerkt ydas mūsų pačių!..

Tėvynės vardan visi stoję į darbą,
Tikėkime skaisčia žvaigžde Lietuvos;
Nors priešai mūs dūksta, su Dievo pagalba
Išeisim laimėtojai mes iš kovos.

Valio, nepriklausoma mūsų Tėvynė!
Valio, jos gynėjai, valio jos valdžia!
Tikėkim – ateis laimingesnė gadynė,
Jai laidas geriausias kloties mūs pradžia.

Konkursas

„Aš žinau Lietuvos ir savo krašto istoriją“

Vasario 16 dieną švęsime Lietuvos valstybės atkūrimo 100-metį. „Švyturys“ savo skaitytojus ta proga kviečia pasitikrinti žinias ir dalyvauti konkurse „Aš žinau Lietuvos ir savo krašto istoriją“: kiekviename numeryje iki Vasario 16-osios užduosime po vieną klausimą. Daugiausia teisingų atsakymų pateikusių skaitytojų lauks dovanos. Nugalėtojus paskelbsime Vasario 16 dienos išvakarėse.

Praėjusį kartą klausėme: Vasario 16-osios akto signataras, kurio jaunesnysis brolis Gabrieliūsis buvo išrinktas pirmuoju Lenkijos prezidentu? Atsakymas: Stanislovas Narutavičius.

Šiandien klausiamo: Kurie Nepriklausomybės akto signatarai priklausė kunigų luomui?

Atsakymų lauksime tel. 8 445 51205 arba el. paštu svyturiolaikrastis@gmail.com

Redakcija